

RĪGĀ

2020.gada 31.augustā
Nr. 1-23/155_e

Valsts ieņēmumu dienestam

Informācijai:

Finanšu ministrijai

Latvijas Bankai

Finanšu un kapitāla tirgus komisijai

Valsts kasei

Visiem adresātiem paziņošanai e-adresē

Par PVN dalītās samaksas sistēmas ieviešanu

Latvijas Finanšu nozares asociācija (turpmāk – Asociācija) ir izvērtējusi Valsts ieņēmumu dienesta ieceri ieviest pievienotās vērtības nodokļa (turpmāk – PVN) dalītās samaksas sistēmu, tostarp iepazīsies ar turpmāk minētajiem Eiropas Komisijas viedokļiem un Polijas – iecerē minētā piemēra – normatīvo regulējumu un praksi.

Asociācija apzinās nepieciešamību nelokāmi apkarot PVN krāpšanas shēmas un ir gatava atbilstoši un profesionāli iesaistīties šajā darbā. Apzināmies, ka kredītiestāžu loma šo shēmu novēršanā ir būtiska, primāri atbilstoši īstenojot “pazīsti savu klientu” principu. Tādējādi Asociācija atbalsta tikai proporcionālu risinājumu ieviešanu, risinājumu, kas nerada nesamērīgu administratīvo slogu, salīdzinot ar potenciālo ieguvumu. Proporcionalitāte paredz, ka tiek skaidri norādīta un pamatota cēloņsakarība starp risināmo problēmu (uzdevumu), līdzekli tās risināšanai un sasniedzamo rezultātu.

Ievērojot šos vispārīgos principus, sniedzam savu vērtējumu, iebildumus un priekšlikumus.

Galvenie modeļi un ieviešanas termiņi

Vēstules ietvaros aplūkosim divus modeļus:

- **1.modelis.** Polijas modelis, kurā abiem komersantiem obligāti nepieciešams konts tieši konkrētās valsts (šajā gadījumā – Latvijas) kredītiestādē, uzturot maksājumu kontu un ar to saistīto PVN kontu (atsevišķs maksājumu konts ar ierobežotu funkcionalitāti). Klients ierosina maksājumu par precī vai pakalpojumu, izmantojot kredītiestādē pieejamās maksājumu formas, kurās aizpilda attiecīgos laukus (t.sk. pamatsumma bez PVN un PVN summa) un tie tiek atmaksāti no katra konta. Izejošais maksājums no bankas ir viens, bet tajā ir atspoguļotas 2 summas, saņēmējbanka to atpazīst un sadala pa saņēmēja

diviem kontiem – maksājumu kontu un PVN kontu. No PVN konta var veikt tikai maksājumu PVN daļu citam PVN maksātājam vai veikt citu atsevišķu nodokļu maksājumus uz Valsts kasi. Par maksājumu pareizību atbild vienīgi pats maksātājs, banka neveic nekādas kontroles.

- **2.modelis.** Īpaša nodokļu konta modelis PVN saņemšanai valsts pusē, kas paredz, ka maksātājs veic samaksu par precī vai pakalpojumu neto, bet PVN daļas samaksu veic uz Valsts ieņēmumu dienesta kontu Valsts kasē vai kredītiestādē.

Ja kāds no modeļiem tiek ieviests kā obligāts un saskaņots ar Eiropas Komisiju, ir svarīgi, ka ievērojami resursi, tostarp kredītiestāžu pusē, netiek tērēti īstermiņa risinājumam. Šobrīd virknē jomu kredītiestādes velta būtiskus resursus IT sistēmu izstrādei, kas ir obligātas citos normatīvajos aktos. Polijā šī modeļa ieviešana prasīja 9 mēnešus.

Latvijas gadījumā nepastāv vienotas kliringa servisa iestādes un tādēļ izstrādes process aizņemt ilgāku laiku – **ne mazāk kā vienu gadu un sešus mēnešus**, jo pirms praktiskās ieviešanas banku sistēmās jāvienojas par starpbanku maksājumu standartiem.

Aptuvenās izmaksas, atkarībā no termiņa, risinājuma specifiskācijas, kredītiestādes lieluma būtu nedaudz atšķirīgas, bet vidēji katrai kredītiestādei šādas būtiskas maksājumu procesa izmaiņas sākotnējā ieguldījumā prasītu **no 0,5 līdz 2,5 miljoniem eiro**.

Labas likumdošanas princips

Pirms sākt diskutēt par tehniskajiem risinājumiem, ir svarīgi identificēt, kuras tieši PVN krāpšanas tipoloģijas un kādā veidā ar jebkuru no priekšlikumiem, kas tiktu virzīts tālāk, tiktu izskaustas vai mazinātas. Jāņem vērā, ka PVN plaša Polijā pirms kompleksu pasākumu veikšanas bija 25 procenti, un to rezultātā tā samazinājās līdz 12 procentiem. Latvijā PVN plaša šobrīd nepārsniedz 10 procentus, kas atbilst ES vidējam līmenim.¹

Privātajam sektoram, veltot kādas ieceres ieviešanai būtiskus resursus, ir svarīgi saprast motivāciju, kādi likumpārskatījumi un tieši kādā veidā tiks novērsti. Savukārt publiskajam sektoram šāda izvērtējuma veikšana ir pienākums, kas izriet no labas likumdošanas principa. Tas dod iespēju identificēt problēmu, atrast risinājumus un arī izvērtēt alternatīvas. Šāda pieeja ir skaidri definēta Satversmes tiesas praksē, nosakot ierobežojumus arī uzņēmējiem.²

Maksājumu sistēmas

Jāņem vērā, ka Latvijā eiro maksājumi notiek saskaņā ar SEPA kredīta pārvedumu shēmas noteikumiem (*SEPA Credit Transfer Scheme Rulebook*). Eiropas Komisija savā 2017.gada viedoklī secinājusi, ka PVN dalītais maksājums nav savietojams ar SEPA noteikumiem.³ Polija šos (SEPA) noteikumus nepiemēro, un visiem maksājumiem kliringa servisu nacionālajā valūtā, kas nav eiro, nodrošina bankām un centrālajai bankai piederošs uzņēmums, kurš darbojas ciešā saziņā ar Polijas nodokļu administrāciju tā sauktās STIR sistēmas ietvaros (PVN dalītā maksājuma uzraudzība). Kliringa iestāde arī ir noteikusi PVN dalītā maksājuma paraugu, lai tas darbotos vietējos starpbanku maksājumos.

Latvijai, vienotajā eiro maksājumu telpā (SEPA) esošai valstij, nav vienas kliringa iestādes – daļai kredītiestāžu maksājumu kliringa servisu nodrošina Latvijas Banka, bet daļai – *EBA Clearing* Beļģijā, caur mātes bankām. Līdz ar to, lai Latvijā ieviestu kādu nacionālu maksājumu specifisku starpbanku maksājuma uzdevumu apstrādei,⁴ būtu nepieciešama arī

¹ Pieejams: <https://www.vid.gov.lv/lv/latvijas-pvn-plaisa-sasniedz-eiropas-limeni> un https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/vat-gap-factsheet-2019_en.pdf

² Sk., piemēram, Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.1. punkts. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2018/07/2018-11-01_Spriedums.pdf#search=

³ Pieejams: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/split_payment_report2017_en.pdf, V lapa.

⁴ Esošais standarts: https://www.financelatvia.eu/wp-content/uploads/2018/10/003_06_02_LV_ISO20022_Klients_banku_2018-01_v2_17_07_2018.pdf

ārvalstu sadarbības partneru iesaiste un piekrišana, un tikai tad, ja to pieļautu ISO20022 standarta versija, kura tiks izmantota maksājumu maršrutēšanā. Hipotētiski, ieviešot kādu no modeļiem, ir svarīgi, ka maksātājbanka var marķēt un saņēmējbanka atpazīt un sadalīt ar PVN saistītus maksājumus. Pēc Asociācijas sākotnējās izpētes secināms, ka ISO20022 standartā nav šāda lauka, kuru varētu izmantot minētajiem mērķiem.

Tāpat jābūt izveidotai arī sistēmai, kā rīkoties, ja būtu nepieciešama kļūdaina maksājuma atgriešana (jāatgriež no abiem kontiem), iesaldēšana, atturēšanās no darījuma veikšanas sankciju brīdinājuma gadījumā u.tml., kā arī gadījumā, ja maksājuma izpildes laikā persona zaudē PVN maksātāja statusu.

Atbildība

Saskaņā ar Polijas modeli kredītiestāde neveic nekādus ar nodokļiem saistītus aprēķinus vai kontroles. Kredītiestādes caur STIR sistēmu informāciju nodod klīringa iestādei, kas tālāk informāciju dara pieejamu atbildīgajām valsts iestādēm. Kredītiestāžu atbildības izņēmums Polijas likumā ierakstīs tieši un nepārprotami. Ieviešanas gadījumā Latvijā arī būtu jābūt skaidram atbildības sadalījumam – nodokļu maksātājs atbild par to, cik un kam maksā, bet kredītiestāde par to, ka maksājums tiek korekti izpildīts saskaņā ar maksātāja iesniegto rīkojumu. Ja paralēli tiek ieviesta konta pārskatu ikdienas nosūtīšana Valsts ieņēmumu dienestam, tad kredītiestādes atbildība būtu caur banku specializētajām saskarnēm (API) nodrošināt pieeju šādiem datiem.

Piedziņas vēršana uz PVN kontu

PVN kontā esošā nauda nav pakļauta piedziņai un nav aizskarama arī maksātnespējas gadījumā. Prioritāte ir nodokļu administrācijai.

Prasība pēc norēķinu konta Latvijas kredītiestādēs

Polijas modelis prasa, lai visiem PVN maksātājiem ir konts – gan norēķiniem, gan PVN nomaksai – Polijas kredītiestādēs, tātad Latvijas gadījumā - Latvijas kredītiestādēs. Šāda prasība Latvijā ietvertu arī tādus komersantus, kurus normatīvie akti (piemēram, ka nevar veikt klienta izpēti nepieciešamajā apjomā, starptautisko finanšu sankciju riska dēļ) vai kredītiestāžu risku politika (saskaņā ar FKTK 21.01.2020. noteikumiem Nr. 101) neļauj apkalpot.

Tāpat, īpaši pēdējā laikā, saskatām tendenci, ka virkne komersantu pilnīgi leģitīmi izvēlējušies finanšu pakalpojumus izmantot citā valstī, tostarp tādā valstī, uz kuru attiecas ES Banku savienības principi. Jebkādi ierobežojumi (jo tādi, visticamāk, būtu nosakāmi, lai aptvertu iespējami plašu PVN maksātāju loku) brīvi izvēlēties finanšu pakalpojumu sniedzēju Eiropas Savienībā ir rūpīgi pamatojumi, īpaši valstī, kas ir eiro zonas dalībvalsts.

Līdz ar to šāda prasība, pirmkārt, Latvijas šābrīža apstākļos nav iespējama, un, otrkārt, nozīmētu, ka daļa PVN maksātāju nevarēs šādu kontu atvērt.

Ja PVN tiek maksāts uz īpašu kontu Valsts kasē vai Valsts ieņēmumu dienesta atvērtā īpašā kontā kredītiestādē, tad iepriekšminētā problēma nav aktuāla.

Ieguvumi un zaudējumi

Polijas modelī (1.modelī) kredītiestādēm, ņemot vērā to, ka apjoma maksājumu iespējas modeļa īpatnību dēļ nav plašas (maksājumi galvenokārt jāveic manuāli pa vienam), ir komisiju ieņēmumi, PVN kontā bloķēto naudu var izmantot likviditātes vadībai un kreditēšanai.

Savukārt uzņēmumiem, lai arī ir samazinājušies apgrozāmie līdzekļi, maksātnespējas procesu būtisks pieaugums nav novērots. PVN maksātājiem PVN kontā esošie līdzekļi ir pieejami saimnieciskajai darbībai ārpus PVN nomaksas, ja nodokļu administrācija to pirms tam atsevišķi atļauj katrā gadījumā individuāli.

Polija šādi ir samazinājusi "PVN plaisu", tomēr ir būtiski, ka tas izdarīts trīs pasākumu kombinācijā – PVN maksātāju baltais saraksts (tikai tādi var atvērt kontu), pastāvīgs šī saraksta monitorings, izmantojot PVN maksātāju visus darījumus, ko kredītiestādes ikdienu sniedz klīringa iestādei, kā arī pats PVN dalītais maksājums.

Ja salīdzinām abus iepriekš aprakstītos modeļus, lielāks administratīvais slogs visās pusēs ir Polijas modeļa gadījumā – gan sistēmas izveide, maksājumu process ir sarežģīts arī pašiem PVN maksātājiem, gan pienākums atvērt kontu Latvijā virknē gadījumu nebūs izpildāms.

Ja PVN tiek maksāts uz īpašu kontu (2.modelis) Valsts kasē vai Valsts ieņēmumu dienesta atvērtā īpašā kontā kredītiestādē (lai nav jāmaksā komisijas), administratīvais slogs, tostarp pašiem PVN maksātājiem, pirmšķietami būtu mazāks, izņemot to, ka no šī konta vairāk nevarētu iniciēt PVN maksājumus, attiecīgi atstājot ietekmi uz nodokļu maksātāju naudas plūsmu, kā arī šis scenārijs radītu papildu administratīvo slogu arī Valsts ieņēmumu dienestam, atmaksājot vai novirzot saņemtos PVN maksājumus. Šī modeļa gadījumā būtu īpaši svarīgi risināt gadījumus, kad kāds no diviem izejošajiem maksājumiem netiek izpildīts (piemēram, pakalpojuma samaksu atgriež atpakaļ).

Īpašs maksājuma uzdevuma paraugs internetbankā

Kredītiestādes varētu radīt PVN nomaksas maksājuma formu, ciktāl tas skar posmu "klients-banka", proti, ar vienu maksājumu tiek veikta abu summu nomaksa. Vērtējot Polijas modeli, tas prasītu būtiskus ieguldījumus no vairākām iesaistītajām pusēm (t.sk. ārpus Latvijas esošus klīringa servisa nodrošinātājus) un nacionāla standarta izstrādi posmā "banka-banka" un "banka-klients". Iespējams tas ērtāk strādātu īpaša nodokļu konta modeļa PVN saņemšanai valsts pusē gadījumā.

Grāmatvedības sistēmas

Vidēji lieli un lieli uzņēmumi maksājumus veic, izmantojot failu apmaiņu ar kredītiestādi (*bulk payments*). Pēc Polijas banku asociācijas sniegtās informācijas, šāda iespēja PVN dalītā maksājuma gadījumā ir ļoti ierobežota. Ja tomēr tā kādā daļā ir iespējama, vajadzīgs laiks, lai tiktu pielāgotas grāmatvedības sistēmas, kā arī Asociācija pārskatītu attiecīgos standartus.⁵

Karšu darījumi

PVN dalītais maksājums nav piemērojams karšu darījumos. Karšu darījumu kārtību regulē un nodrošina starptautiskās karšu shēmas. Ja Valsts ieņēmumu dienests vēlas ieviest PVN dalīto maksājumu karšu darījumos, par to jāvienojas ar VISA un Mastercard.

Secinājumi

1. Polijas modeļa ieviešana tikai uz īsu laiku, piemēram, trīs gadiem, būtu nesamērojama ar resursiem, kādi jāvelta šādas komplicētas sistēmas ieviešanai. Katrai kredītiestādei šādas būtiskas maksājumu procesa izmaiņas prasītu **no 0,5 līdz 2,5 miljoniem eiro** izstrādes izmaksās. Iespējams, Polijas ekonomikas lieluma gadījumā tas ir bijis samērīgi.
2. Polijas modelis darbojas nacionālajā valūtā, kas nav eiro, tātad ārpus SEPA shēmas. To nevar identiski pārcelt uz eiro zonas valsti, ko atzinusi arī Eiropas Komisija.
3. Polijas modelis ietver trīs komponentes – baltais saraksts, ziņošanas sistēma un maksāšana, no kurām tikai trešā ir PVN dalītais maksājums.
4. Latvijas apstākļos obligāts konts kredītiestādē katram PVN maksātājam nav iespējams, jo to var nebūt iespējams atvērt saskaņā ar kredītiestāžu risku politikām vai sakarā ar normatīvo aktu prasību neizpildi.

⁵ Pieejams: https://www.financelatvia.eu/wp-content/uploads/2018/10/003_06_02_LV_ISO20022_Klients_banku_2018-01_v2_17_07_2018.pdf

5. Polijas modelis paredz tikai individuālu maksājumu veikšanu, kas kalpos par ievērojamu apgrūtinājumu lieliem uzņēmumiem, kuri maksājumus kredītiestādēm nosūta apkopotus failos un, atsevišķos gadījumos, izmantojot grāmatvedības programmas, kurus izstrādātājiem arī potenciāli nāktos veikt nepieciešamās izmaiņas.
6. Vienota maksājuma uzdevuma forma maksājumam pakalpojuma sniedzējam vai preces pārdevējam un uz Valsts kasi būtu iespējams risinājums, ja iesaistītajām pusēm būtu skaidrs un tas pamatots ar izvērtējumu kādas tieši PVN krāpšanas tipoloģijas tas novērš. Tādējādi Asociācija aicina Valsts ieņēmumu dienesta pārstāvjus dalīties ar informāciju par līdz šim zināmajām PVN izkrāpšanas shēmām, lai Asociācijas biedri varētu izvērtēt un nākt klajā ar saviem priekšlikumiem problēmas risinājumam, piemēram, aicināt VID izvērtēt scenāriju, kur pa tiešo vai ar trešās puses palīdzību būtu iespējams piekļūt uzņēmumu kontu informācijai, izmantojot banku piedāvātās speciālās saskarnes (API) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2015/2366 (2015. gada 25. novembris) par maksājumu pakalpojumiem iekšējā tirgū ietvaros.

Asociācija aicina rūpīgi apsvērt alternatīvus risinājumus Polijas modelim, dažus no kuriem minam arī šajā vēstulē, un pārtraukt darbu pie Polijas modeļa ieviešanas. Latvijā nebūtu atbalstāma un racionāla šī modeļa ieviešana uz noteiktu triju gadu termiņu.

Ar cieņu

valdes priekšsēdētāja

Sanita Bajāre

ŠIS DOKUMENTS IR ELEKTRONISKI PARAKSTĪTS AR
DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR LAIKA ZĪMOGU

E. Pastars, edgars.pastars@financelatvia.eu